Türkiye ve Avrupa Birliği'nde İzlenen Tarım Politikaları: *Başlıca Kısıtlar, Farklılıklar ve Uyum Önerileri*

Cengiz SAYIN [1] Ayhan TUFAN [2]

([1]) Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya.
([2]) Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara.

Özet: Avrupa Birliği (AB)'nde tarım sektörünün desteklenmesi ve yönlendirilmesi son düzenlemeyle birlikte kırsal alanda Ortak Tarım Politikası (OTP) kapsamında sürdürülmektedir. Bu yapı; piyasa düzenlemeleri, finansman, kamu rolü, izlenen politika çeşitleri, amaçlar, yasal düzenlemeler oldukça çeşitlilik gösteren özelliktedir. Nitekim Türkiye'nin AB'ne tam üyelilik sürecinde, uyumu en zor görülen konuların başında OTP gelmektedir. OTP AB'nin ilk ortak politikası olup birlik bütçesinin de yaklaşık %50'si bu amaçla kullanılmaktadır.

Türkiye'de ise tarım politikalarında 2000 yılından sonra yeni eğilimler gerçekleştirilmekle birlikte, henüz AB OTP'na uyum bakımından pek çok noksanlıklar bulunmaktadır. Bu durum, Türk tarım politikasının tam üyelik sürecine hızla hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim bu amaçla pek çok düzenleme de gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada, gelinen nokta itibariyle, AB'de izlenen OTP uygulamaları ile Türkiye'de izlenenler karşılaştırılarak başlıca kısıtlar ve farklılıkların ortaya konulup uyuma yönelik yapılması gereken başlıca önlemlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk tarım politikası; Avrupa Birliği; Ortak tarım politikası

Agricultural Policies Pursued in Turkey and the European Union:
Main Restrictions, Differences and Adaptation Proposals

Abstract: Supporting and managing agricultural sector in the European Union (EU) is sustained with the latest version of regulation in rural area of Common Agricultural Policy (CAP) extent. This structure has some different specialties which include market regulations, finance, public sector, pursued policy, purposes, and legal regulations. As a matter of fact, CAP is known as the most difficult subjects to adapt process of Turkey. CAP is the first common policy of the EU and approximately %50 of union budget is used for the CAP.

While Turkey is developed new tendencies for agriculture policy after the year of 2000, there are many absences for the adaptation for the EU CAP. This situation creates absolutely necessity for accession to Turkish Policy rapidly.

In this study, main restrictions and differences will be determined by comparison CAP practices in EU and Turkey. In the last part, major precautions for the adaptation period will be discussed.

Key Words: Turkish agricultural policy; Europe Union; Common agricultural policy

1. Giriş

Türkiye'nin AB'ne tam üyelik çalışmaları 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile başlayıp günümüze kadar süregelmiştir. Uzun yıllar 15 üyeli bir birlik şeklinde varlığını sürdüren AB, 1 Mayıs 2004'den itibaren yeni katılan 10 üye ülke ile birlikte 25 üyeli hale gelmiştir. Böylece AB, 1957 tarihli Roma Anlaşması ile başlayan oluşumdan bu yana en büyük genişlemesini gerçekleştirerek bir anda 10 yeni üyeye birden tam üyelik kapısını açmıştır.

Yeni üyelerin de katılımıyla yaklaşık 380 milyon olan birlik nüfusu 450 milyona ulaşmış ve Şekil-1'de görülen coğrafik sınırlara kadar genişlemiştir. Öte yandan Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı bir diğer grup ise henüz tam üyelik için adaylıklarını muhafaza etmektedir.

Son grup içerisinde üzerinde önemle durulan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Çünkü Türkiye birliğe son dahil olan 10 üyenin tamamının toplamına yakın nüfus büyüklüğüne sahiptir. Ayrıca Türkiye toplam tarım alanı 28 milyon ha olup bu değer, 15 üyeli AB toplam tarım alanının yaklaşık 1/5'idir. Türkiye'deki tarım işletmesi sayısı 4 milyon dolayında olup AB toplamının yarısından fazladır.

Kaynak://www.abinfoturk.net/news/news.asp?lang=0&mnID=15&ord=35&item=16392&subOrd=4

Şekil-1. AB'nin Genişlemesi

Ancak AB'deki tarımsal işletme büyüklükleri de (yaklaşık 18 ha) Türkiye'nin (5-6 ha) en az 3 katı kadar ve daha az parçalıdır.

Öte yandan Türkiye'de ülke nüfusunun yaklaşık yarısına yakını (%40) kırsal alanda yaşamakta ve bunların da büyük bir bölümü tarımsal faaliyet ile uğraşmaktadır. Toplam istihdam içerisinde tarım payı %35 dolayında iken AB'de bu oran %4-5'dir. Gayri Safi Milli Hasıla'da tarım payı Türkiye'de %12 ve AB'de ise %1,5-2'dir. Enflasyon oranı Türkiye'de %20'ler dolayında iken AB'de 1,5-2 dolayında seyretmektedir.

Görüldüğü gibi Türkiye, bir yandan ekonomide tarımı öne çıkan öte yandan diğer yeni tam üye olmuş ülkelerle kıyaslanamayacak büyüklüklere sahip önemli bir ülke görünümündedir. Bu nedenle Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği, Çizelge-1'de belirtildiği gibi diğer ülkelere göre daha farklı bir sürece konu olmaktadır.

Çizelge-1. Türkiye ve AB İlişkileri Gelişim Süreci

I. HAZIRLIK DÖNEMİ (1964 - 1973) *Ankara Antlaşması* II. GEÇİŞ DÖNEMİ (1973 - 1995) *Katma Protokol* III. SON DÖNEM (1995 - ...) *1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı(OKK)*	I. TEMEL HUKUKİ YAPI ♦ *Ankara Antlaşması (1964)* ♦ *Katma Protokol (1973)* ✓ *1/80 Sayılı OKK (1980)* ♦ *1/95 Sayılı OKK (1995)* ✓ *1/98 Sayılı OKK (1998)* II. ÖNEMLİ ZİRVELER ♦ *Kopenhag (1993)* ♦ *Helsinki (1999)* ♦ *Kopenhag (2002)* III. RAPOR/BELGE/PROGRAM ♦ *İlerleme Raporları (1998–2004)* ♦ *Kat. Ortak. Belg. (2000–2003)* ♦ *Ulusal Program (2001–2003)*

Kaynak: Sayın, C. Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları. TOBB, Ankara, 2003.

Yaklaşık 40 yıldan bu yana hazırlık, geçiş ve son dönem olarak adlandırılan 3 aşamalı uyum süreci çeşitli antlaşma ve zirve kararları ile rapor, belge ve programlarla sürdürülmektedir. Son olarak 6 Ekim 2004 tarihinde AB Komisyonu'nca hazırlanan Türkiye İlerleme Raporu açıklanmış ve bu kapsamda, Türkiye ile katılım müzakerelerine başlamak için Kopenhag Kriterleri'ne ilişkin yasal hazırlıkların tamamlanmış olduğu mesajı verilmiştir. Gelinen bu noktada Türkiye, Aralık 2004'de toplanacak olan Devlet Başkanları Zirvesi'nde *"müzakerelerin başlatılmasına ilişkin tarihin açıklanması"* beklentisi içerisindedir. Kuşkusuz bu durum, AB'ne en uzun süre hazırlık yapan aday ülke olan Türkiye için önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Bu aşamadan sonra Türkiye gündeminin AB'ne uyum konuları üzerinde yoğunlaşacağı ortadadır. Uyum konularından bir tanesi de Ortak Tarım Politikası'dır. OTP, AB'nin ilk ortak politikası olup Birlik genelinde de en çok üzerinde durulan konular arasında yer almaktadır. Çünkü hem yasal mevzuatı son derece karmaşık hem de AB bütçesinin yarısı FEOGA olarak adlandırılan Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu kanalıyla tarım sektörü için kullanılmaktadır. Bu durum, tarıma dayalı ekonomik yapısı nedeniyle Türkiye için de büyük önem taşımakta ve uyum hazırlıklarına ilişkin öncelikler arasında tarım politikalarına ilişkin düzenlemelerin de yer alması gerekliliğini haklı kılmaktadır.

2. Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası

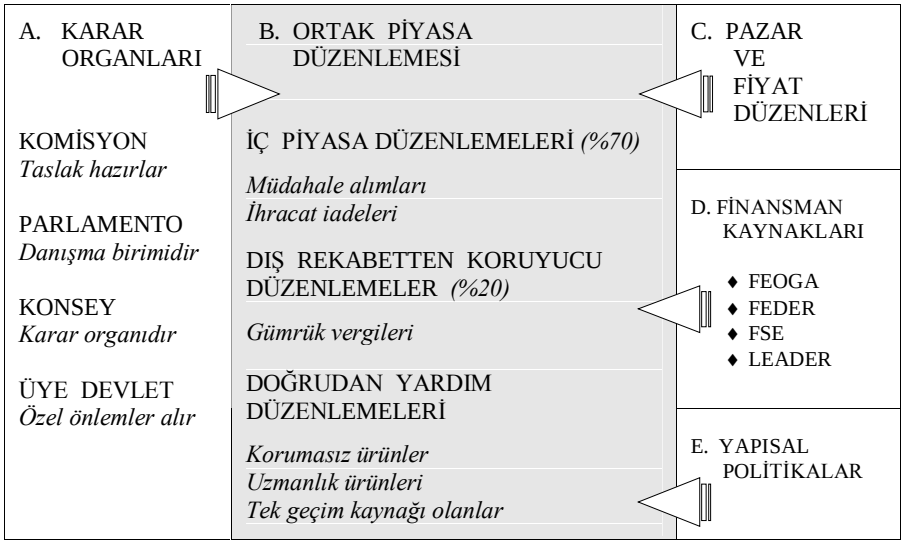
AB'nin kuruluşunu izleyen ilk yıllarda bir ortak politika izlenmesine götüren *başlıca nedenler* arasında; 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği kıtlığın da etkisiyle ortaya çıkan gıda yetersizliğinin önüne geçme düşüncesi, mevcut aktif nüfusun çoğunluğunun tarımla meşgul olması (%20), bu nedenle tarımdaki gelir düzeyinin korunması ve arttırılması, ulusal politikalar arasındaki farklılıkların giderilmesi ve piyasa mekanizmalarında benzerlik sağlanması, Almanya ve Fransa arasındaki denge sağlanması arayışları (*Almanya sanayi ürünlerinde GB istiyor ve Fransa tarımı önemsiyor)* yer almaktadır.

Belirtilen nedenlerden hareketle Roma Antlaşması'nda *OTP'nın ilk amaçları* olarak; teknolojik gelişmelerin desteklenmesi, üretim faktörlerinin optimum kullanımının sağlanması ve verimliliğin arttırılması, tarımda çalışanların hayat standardının arttırılması, piyasalarda istikrarın ve ürün arzında devamlılığın sağlanması, tüketicilere uygun fiyatlı ürün sağlanması belirlenmiştir.

Kuruluşundan bu yana OTP, Çizelge-2'de belirtilen sistem çerçevesinde işleyişini sürdürmüştür. Buna göre OTP; karar organları, ortak piyasa düzenlemeleri, bu düzenlemeleri gerçekleştirmede katkı sağlayan pazar ve fiyat mekanizmaları, piyasa düzenlemesini yönlendirmede yararlanılan çeşitli finansman kaynakları ile bazı yapısal fonlardan oluşmaktadır. Bunlardan piyasa düzenlemeleri ile pazar ve fiyat politikaları birbirini tamamlayan yapılardır.

Temelde piyasa düzenlemeleri; iç piyasa düzenlemeleri, dış rekabete karşı koruyucu bir takım düzenlemeler ile çeşitli doğrudan yardım ve ödeme düzenlemelerinden oluşmaktadır. Fiyatlar piyasa düzenlemesinde başlıca araçlar olarak kullanılmakta olup bunlar; hedef fiyat, müdahale fiyatı, geri çekme

Çizelge-2. AB Ortak Tarım Politikası'nın İşleyişi

Kaynak: Sayın,C. Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları. TOBB, Ankara, 2003.

fiyatı ve satın alma fiyatlarından oluşan iç piyasa fiyatları ile eşik fiyat ve ihracat iade primi gibi dış piyasa fiyat düzenlemelerinden oluşmaktadır. Pazar ve fiyat düzenlemeleri kapsamında ayrıca ürünlere göre değişmekle birlikte üretim desteği, işleme desteği, tüketim desteği ve depolama desteğinden oluşan *doğrudan ödemeler* de uygulanmaktadır (Çizelge-3).

Çizelge-3. AB'de Başlıca Pazar ve Fiyat Düzenlemeleri

İÇ PİYASA FİYATLARI	DIŞ PİYASA FİYATLARI	DOĞRUDAN ÖDEMELER
A. Hedef Fiyat (Konsey ortalama fiyatı) B. Müdahale Fiyatı (En düşük garanti seviyesi) *Son yıllarda kota bazlı alım* *Süt ürünleri, pirinç…* C. Geri çekme fiyatı (Üretici kuruluşlarca arz fazlası ürün alımı) *Bazı meyve ve sebzeler* D. Satın alma fiyatı *(*Devlet kurumları alımı)	A. İthalat Politikası *Eşik Fiyat* B. İhracat Politikası *İhracat iadesi primi*	A. Üretim Desteği *Keten, kenevir, ipek kozası vb* B. İşleme Desteği *Belirli ürünlerde* C. Tüketim Desteği *Zeytinyağı vb.* D. Depolama Desteği

Kaynak: Candan,A. AB'nin Ortak Tarım Politikası. İKV, AB Politika Serisi, No:2, İstanbul, 2004.

Doğrudan yardım düzenlemeleri, genelde dış korunma mekanizması uygulanamayan ürünleri kapsamaktadır. Bunlar uzmanlık alanı gerektiren ve bazı bölgelerin ek geçim kaynağı olan ürünler olup bu ürünlerle uğraşan üreticilere doğrudan yardımlar yapılmaktadır.

AB'de ortak piyasa düzenine tabi ürünlerin yaklaşık %70'i iç piyasa düzenlemelerine konu olurken %20'si de dış rekabetten koruyucu önlemlere konu olmaktadır.

OTP'nın finansmanında, tarımsal garanti ve yön verme amaçlı olarak büyük ölçüde FEOGA'dan yararlanılmaktadır. Bunun yanında ayrıca dolaylı olarak da; FEDER olarak adlandırılan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ile FSE olarak ifade edilen Avrupa Sosyal Fonu ve kısaca LEADER şeklinde

tanımlanan Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kuruluşu aracılığıyla da OTP finanse edilmektedir.

Gelinen nokta itibariyle AB'de ortak piyasa düzenlemesine dahil pek çok ürün olup bunlar Çizelge-4'de belirtilmektedir. Zamanla piyasa düzenlemesine yeni ürünler de ilave olabilmektedir.

Çizelge-4. AB Ortak Piyasa Düzenlemesindeki Ürünler

1) Tahıllar	9) İşlen. meyve-sebze
2) Pirinç	10) Pamuk
3) Nişastalık Patates	11) Şarap
4) Zeytinyağı	12) Tütün
5) Şeker	13) İpekböceği
6) Süt ve süt ürünleri	14) Keten-Kenevir
7) Proteinli bitkiler	*18) Sığır-Dana eti*
8) Yağlı tohumlar	*19) Koyun-Keçi eti*
9) Şerbetçiotu	*20) Domuz eti*
10) Kurutulmuş yem	*21) Kümes hayvanları*
11) Yaş meyve-sebze	*22) Yumurta*

Kaynak:http//www.europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2003/table_en/index.htm

2.1.Ortak Tarım Politikasında Reform Arayışları

AB'de günün koşullarına göre OTP amaçlarında ve izlenen politikalarda devamlı güncellemeler olmaktadır. Bunda AB'nin yeni üyelerin de katılımıyla genişlemesinin yanında iç ve dış pazar dinamiklerinin önemli etkisi bulunmaktadır.

Nitekim belirtilen gerekçelerle AB OTP'da günümüze kadar reform olarak da adlandırılan düzeylerde arayışlar söz konusu olmuştur (Çizelge-5). Bunların her biri çeşitli amaçlara dönük olarak gerçekleştirilmiştir.

Çizelge-5. AB OTP'da Reform Uygulamaları

I. 1968-1989 (ARZ-TALEP DENGESİNİ SAĞLAMA)

▶ Mansholt Planı (1968)
Kırsal ve tarımsal altyapının,, tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi

▶ Yeşil Kitap (1985)
Üretim fazlalığı, stoklar (tahıl, süt, et…) ve bütçe yükü

II. 1990-1997 (DESTEKLEMEDE YENİDEN YAPILANMA)

▶ MacSharry (1992)
Fiyat desteğinden gelir arttırıcı desteğe geçiş, doğrudan yardımlar, çevre koruma ve kırsal kalkınma

III. 1997-…(ÇEVRE, SAĞLIK, BASİTLEŞME, KIRSAL KALKINMA, DTÖ, MEVZUATLARDA SADELEŞME)

Kaynak: AB, "AB OTP". Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara, 2000.
Candan,A. AB'nin Ortak Tarım Politikası. İKV, AB Politika Serisi, No:2, İstanbul, 2004.

AB'de son olarak kapsamlı bir şekilde *Gündem 2000 reform önlemleri* hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda OTP için bazı yeni amaçlar belirlenmiştir. Bunlar;

- Ürün güvenliğinin sağlanması ve ürün kalitesinin arttırılması,
- Çevre korumanın OTP ile bütünleştirilmesi,
- Alternatif iş olanaklarının yaratılması,
- Tarım mevzuatının sadeleştirilmesi ve diğer önlemlerdir.

Belirtilen amaçların gerçekleştirilebilmesi için öngörülen düzenlemeler ise;

- Üretim fazlalığını azaltıcı önlemler: Ekilebilir Ürünler (Tahıllar, Yağlı tohumlar, Protein bitkiler), Sığır eti, Süt ürünleri, Akdeniz Ürünleri (Şarap, Tütün, Zeytinyağı)
- Ortak piyasa düzenlemelerine ilişkin *Yatay Tüzük*
- *Kırsal kalkınma* düzenlemeleridir.

Gündem 2000 düzenlemeleri ile artık çevre, bitki ve insan sağlığına uygun tarımsal üretim hedeflenmektedir.

Öngörülen düzenlemelerden Yatay Tüzük ile, üreticilere doğrudan ödeme sağlayan düzenlemelerin tek bir kapsama alınması ve ödemeler için ise ortak kurallar oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bunun yanında kırsal kalkınma düzenlemeleri ile; Birlik genelinde kırsal kalkınma düzenlemeleri EC (1257/1999) ile tek bir yasa kapsamına alınmış, gerekli finansmanın FEOGA kanalıyla sağlanması yoluna gidilerek kırsal kalkınmanın OTP'nın ikinci direği olması amaçlanmıştır (Sayın, 2003).

Gelinen noktada ise AB OTP'ndaki reform arayışlarına son verilmemiş ve Haziran 2003'de yeni düzenlemeler gündeme getirilmiştir. Bu kapsamda da yine üreticilere doğrudan ödemeler ile üretim fazlalıkları sorunu üzerinde durulmuştur.

Görüldüğü gibi, AB'de, oluşumundan bu yana OTP amaçlarında ve izlenen politikalarda günün koşullarına göre devamlı olarak güncellemeler olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

3. Türk Tarım Politikasının İşleyişi ve Avrupa Birliği'ne Uyum Çalışmaları

Türk tarım politikasının amaçları her beş yılda bir yeniden gözden geçirilmekte ve kalkınma planlarında ilan edilmektedir. Örneğin 7. kalkınma planında; nüfusun dengeli beslenmesi, ihracatın ve üretici gelirlerinin arttırılması amaçlar arasında yer alırken, 8. kalkınma plan döneminde ise; gıda güvenliği, doğal kaynakların kullanımı, kırsal kalkınma, üretici örgütlenmesi, desteklemelerde serbest piyasa ekonomisine geçiş gibi amaçlar öne çıkmaktadır.

Günümüze kadar, Türk tarım politikasının işleyişi Çizelge-6'da belirtilen yapılanma

çerçevesinde sürdürülmüştür. Zamanla bu yapının öğelerinde, gerek ülke içi koşullar ve gerekse dış etkenler dolayısıyla önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Çizelge-6. Türk Tarım Politikasının İşleyişi

A. KARAR ORGANLARI	B. PİYASA DÜZENLEMESİ	C. PAZAR YAPISI
▶ Bakanlar Kurulu ▶ Tarımda Yeniden Yapılanma ve Destekleme Kurulu ▶ Para, Kredi Kurulu ▶ Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ▶ Tütün Kurulu ▶ Şeker Kurulu ▶ TZOB	▶ *Hububat* ▶ *Şeker Pancarı* ▶ *Tütün* ▶ Meyve ve Sebze ▶ Canlı Hayvan ▶ Et / Süt	▶ *TMO* ▶ *TŞFAŞ* ▶ *TEKEL* ▶ HAL ▶ BORSA ▶ KOOPERATİF
	E. FİNANSMAN KAYNAKLARI	D. FİYAT YAPISI
	▶ TCZB ▶ TKK ▶ Sosyal Yardımlaşma Teşvik Fonu ▶ Dünya Bankası	▶ *Fiyat Primi* ▶ *DGD* ▶ Yardımlar ▶ Girdi Fiyat Desteği ▶ İhracat İadesi ▶ Gümrük Verg.

AB'de olduğu gibi Türk tarım politikasında da yeni arayışlar olmaktadır. Bu durum ülke içi koşullar yanında ağırlıklı olarak AB, IMF ve DTÖ kaynaklı yönlendirmelerden de kaynaklanmaktadır. Ancak genel eğilime bakıldığında Türkiye'de özellikle ekonomik krizler sonrasında reform arayışlarının daha yoğun olarak gündeme geldiği yönündedir.

Nitekim Türkiye 24 Ocak 1980, 5 nisan 1994 ve son olarak Aralık 1999 ve Şubat 2001 ekonomik kriz dönemlerini takiben Türk tarımsal destekleme yapısında ve Tarımsal KİT'lerin özelleştirilmeleri konularında önemli yapısal düzenlemeler yaşanmıştır. Genelde belirtilen bütün kriz düzenlemelerinde tarım politikaları ile ilgili olarak;

- Tarımsal destekleme sisteminin değiştirilmesi,
- Desteklemelerden kaynaklan görev zarlarının azaltılması ve böylece Hazineye olan yükün hafifletilmesi,
- Tarımda serbest piyasa ekonomisine geçişin sağlanması,
- Rekabet gücü yüksek ürünlerin desteklenmesi,
- Tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi konularına ağırlık verilmiştir.

Bu noktada, Türk tarım politikaları ile AB tarım politikalarındaki reform arayışlarına götüren nedenler bakımından önemli ayırımların olduğu dikkati çekmektedir.

Halen Türkiye'de, izlenen tarım politikaları kapsamında aşağıda belirtilen destekleme uygulamaları sürdürülmektedir:

- Doğrudan Gelir Desteği (DGD)
- Prim ödemeleri
- Hayvancılık desteklemeleri
- Mazot desteği
- Telafi edici ödemeler
- Kırsal alanda sosyal destek projesi
- Organize tarım bölgelerinin oluşturulması
- Organik tarım ve ilaç kalıntılarını önleme projeleri

Bunların büyük bölümü AB'de de uygulanan desteklemelere uyumlu haldedir. Özellikle prim ve yardım uygulamaları bu kapsamdadır.

Ancak Türkiye'nin mevcut yapı ile AB'ne uyumu konusunda bir takım noksanlıkları olduğu ortadadır. Nitekim bu noksanlıklar AB tarafınca 2003 yılında revize edilen Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)'nde de açıkça vurgulanmaktadır. Üstelik sadece desteklemelerle ilgili konularda değil tarımı ilgilendirten pek çok konuda AB tarafından Türkiye'den bazı düzenlemeleri gerçekleştirmesi istenmekte olup bunlar son haliyle özet olarak Çizelge-7'de verilmiştir:

Çizelge-7. Katılım Ortaklığı Belgesi ve Tarım (2003)

A. EKONOMİK KRİTERLER (KISA VADE)
♦ Tarım Reformu *(devam)*
♦ Şeker - Tütün piyasa serbestleş. *(devam)*
B. MÜKTESEBAT UYUMU (KISA-ORTA VADE)
♦ Hayvan Kayıt Sistemi
♦ Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
♦ Ortak Piyasa Düzenleri *(Meyve ve Sebze)*
♦ Kırsal Kalkınma, Tarım-Çevre ve Ormancılık
♦ Sınır Kontrolleri *(Belgeler)*
♦ Gıda Güvenliği ve Kontrolü *(Standartlar)*
♦ Bitki ve Hayvan Sağlığı *(Laboratuar)*
♦ Veterinerlik Çerçeve Yasası
♦ Kamu Sağlığı *(Gıda Tesisleri)*

Kaynak: Katılım Ortaklığı Belgesi, 2003.

AB, Türkiye tarafından sürdürülen tarım reformu olarak adlandırılan çalışmalar devam edilmesini önermekte olup bu kapsamda; DGD projesi, çiftçi kayıt sistemi projesi, alternatif ürün projesi, hayvancılığı geliştirme projeleri, üretici birlikleri, tarım sigortaları, Toprak Yasası, Tarım Yasası gibi konular yer almaktadır. AB, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de belirtildiği gibi Türkiye'den, tarım ve gıdanın geleceği için ve bu konuda AB'nin önceliklerine paralel şekilde hareket edilebilmesi için *sağlık, denetim ve izlenebilirlik* konularını özellikle işaret etmektedir.

Buna karşın Türkiye ise Ulusal Program kapsamında, belirtilen noksanlıkların

tamamlanmasını sağlamak amacıyla hangi düzenlemelere gideceğini AB'ne bildirmiştir. Buna göre 2001 yılında hazırlanan ilk Ulusal Program (UP)'dan bu yana Türkiye başlıcaları Çizelge-8'de belirtilenlerin bir kısmını gerçekleştirmiş bir kısmına ise devam etmektedir.

Çizelge-8. Ulusal Program (2001)'dan Sonra Gerçekleştirilenler Başlıca Düzenlemeler

- Çiftçi Kayıt Sistemi *(devam)*
- Tarım Bilgi Sistemi *(proje)*
- Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi *(proje)*
- Hayvan Kimlik Sitemi *(devam)*
- Şeker Kanunu *(4634) (2001)*
- Tütün Kanunu *(4733) (2002)*
- TZOB Yasası Değişikliği *(5184) (2004)*
- Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu *(5200)(2004)*
- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu *(3285)*
- Zirai Karantina Yönetmeliği *(2002)*
- Gıda Yasası *(5179) (2004)*
- Türk Gıda Kodeksi Yönetmelikleri *(devam)*
- Organik Tarım Yönetmeliği *(2002)*
- Kontrollü Örtüaltı Üretimi Yönetmeliği *(2003)*
- İyi Tarım Uygulamaları Yönetmeliği *(2004)*

Ancak gelinen noktada Türkiye, 2003 yılında revize edilen Ulusal Program kapsamında, 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilenleri de dikkate alarak yeni düzenlemeleri hayata geçirmeyi planlamıştır. Bunlardan başlıcaları (UP,2003);

- FADN (Çiftlik Muhasebe Veri Ağı),
- FEOGA benzeri yapılanma,
- Veteriner mevzuatına uyum,
- Bitki sağlığı mevzuatına uyum,
- Ulusal kırsal kalkınma ve ormancılık stratejisi oluşturulması,
- Gıda güvenliği ve kontrolü ile
- Hububat ve çeltik, sığır ve dana eti, süt ve süt ürünleri, taze meyve ve sebze, işlenmiş meyve ve sebze, zeytinyağı, şarap, şeker ve tütüne yönelik ortak piyasa düzenleri oluşturulmasıdır.

4. Sonuç: Kısıtlar, Farklılıklar ve Uyum Önerileri

Türkiye, AB'ne tam üyelik yolunda özellikle son yıllarda önemli yasal düzenlemelere gitmektedir. Ancak bunların büyük çoğunluğu kalite, sağlık, kayıt sistemini geliştirme gibi pazarlama ağırlıklı bir yapı sergilemektedir. Destekleme politikalarındaki yönelim ise AB'ne uyumdan ziyade çoğunlukla ekonomik krizler sonucu ortaya çıkan sorunların çözümü amaçlıdır. Buna karşın AB'ne uyumlu olanlar da bulunmaktadır.

AB'ne uyum amaçlı yapılanlardan ziyade yapılmamış olanlar Türk tarımının geleceği için daha büyük önem taşımaktadır. Bunların başında yapısal düzenlemeler gelmektedir. Bunlardan başlıcaları; Türkiye'de tarım nüfusunun fazlalılığı, toplam istihdamda tarım payının yüksekliği, işletmelerin sayıca çok ama küçük ve parçalı bir yapıda bulunması, üretici örgütlenmesinin yetersizliği, tarım işletmesi ve tarımsal üretici kavramlarının açık olarak tanımlanmamış olunması, amaç dışı toprak kullanımının önlenememesi, tarımsal finans sisteminin yetersizliği, piyasa düzenlemesinde boşluklar olması, modern işletmelerden ziyade geleneksel üretim yapısının ağırlıkta oluşu, kırsal altyapının sosyal ve kültürel gereksinimlere cevap vermekten uzak oluşu, kırsal alanda tarım dışı çalışma olanaklarının yetersizliği, çiftçi eğitim düzeyinin geriliği, tarım eğitiminin uygulamadan kopuk olması, köylü-çiftçi yerine mühendis tarımcı kompozisyonunun sağlanamaması, tarım dışı mesleklerin tarımsal faaliyetlerle uğraşmasının önlenememesi gibi konular gelmektedir.

Öte yandan mevcut yasal düzenlemeler de çok hızlı bir süreçten geçirilmekte, uyuma dönük uygulama aşaması ise daha sonraya bırakılmaktadır.

Üretici örgütlenmesindeki yetersizlik, bütün bu gelişmeler karşısında ülke nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan tarımsal üretici kitlesinin seyirci olarak gelişmeleri izlemesine yol açmakta ve üretici katılımı olmadan yeniden yapılanma faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu durum, tek taraflı kabullenme sonucunu doğurmaktadır.

Türkiye'nin AB'ne tam üyeliğinin daha sağlıklı olabilmesi için, belirtilen noksanlıkların da hızla giderilmesi ve bu amaçla örgütlü üretici katılımının önünün açılması gereklidir. Ayrıca izlenen diğer uyum düzenlemeleri yanında özellikle yapısal özellikte olan noksanlıkların da hızla giderilmeye başlanması gereklidir. Yapısal düzenlemelerin uzun zaman gerektireceği ve ancak üretici katılımı ve onayı ile kısa zamanda bir sonuca ulaşılabileceği açıktır. Bunun sağlanmasının yolu da, üreticilerin AB konusunda sağlıklı bilgilendirilmelerinden geçmektedir.

Belirtilen nedenlerle Türkiye'nin, AB'ne uyum yolunda sadece gıda ve sağlık düzenlemeleri veya destekleme politikaları kapsamlı düzenlemelere değil aynı zamanda yapısal düzenlemelere de ağırlık vermesi gerekmektedir.

Kaynaklar

AB, 2000. AB OTP. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara.

Candan, A. 2004. AB'nin Ortak Tarım Politikası. İKV, AB Politika Serisi, No:2, İstanbul.

Eraktan, G. 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası. Uzel Yayınları, İstanbul.

http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2003/table_en/index.htm

http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/capreform/index_en.htm

http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/newsletter/index_en.htm (Special edition - May 2004 The second wave of CAP reform)

http://www.abinfoturk.net/news/news.asp?lang=0&mnID=15&ord=35&item=16392&subOrd=4

http//www.europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2003/table_en/index.htm

http://www.tarim.gov.tr

http://www.dpt.gov.tr

http://www.hazine.gov.tr

http://www.dtm.gov.tr

http://www.die.gov.tr

KOB, 2003. Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi.

Sayın, C. 2003. Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları. TOBB, Ankara.

UP, 2003. Türkiye Ulusal Programı.